

etc. This is a potential source of social experience, which directs behavior. In the article the influence of advertising upon the formation of social values is featured. It contains detailed analyzes of the advertising impact and the mechanisms of advertisement consumers' (recipients) reflexive behavior. The main point of the article is highlighting the peculiarities of consumers' (recipients) perception of advertising and transformation of this peculiarities in the minds of consumers (recipients).

Keywords: *advertising, advertising consumer (recipient), social values, reflection.*

УДК 316.477

Л. А. Литва

ВІТАЛЬНА ПОТРЕБА ГЕРОЯ ЧАСУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті аналізується проблема соціалізації особистості в умовах розвитку інформаційного суспільства, наголошується на тезі про соціально обумовлену позитивну увагу як один із центральних механізмів розвитку особистості у формуванні соціалізаційного проекту сучасності.

Ключові слова: *феноменологічний концепт особистості, позитивна увага, самовизначення, конформізм, повністю функціонуюча особистість, емансипація суспільства.*

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються у функціонуванні сучасного суспільства, вносять корективи в процес формування особистості індивідів, які є членами цього суспільства. Тож проблема соціалізації особистості, формування просоціальних якостей завжди була і залишається однією з найактуальніших для фахівців в галузі наук, об'єктом яких є особистість.

Увага до формування особистості та її інтеграція до соціуму на практиці сприяє вирішення основних завдань реалізації проектів суб'єктів соціальної політики в суспільстві по забезпеченню сталого розвитку та створенню умов для безпеки його життєдіяльності. Моніторинг з боку суб'єктів соціальної політики трансформаційних змін у соціалізаційних практиках уможлиблюють їх урахування в програмах, покликаних реалізовувати проекти розбудови різних сфер суспільства, виконання завдань по визначенню найбільш пріоритетних з них та забезпеченню стабільного функціонування і репродукції життєдіяльності суспільства.

Як відомо, спілкування є потужним засобом реалізації соціалізаційних практик, а досвід, набутий особистістю в процесі спілкування, визначає специфіку її комунікативних, інтерактивних та соціально-перцептивних ресурсів. З праксеологічної точки зору це осмислення й оцінка тих процесів, явищ, відносин – природних і суспільних, матеріальних і духовних – які розгортаються навколо людини, в які вона безпосередньо об'єктивно включається, завдяки яким шукає засобів забезпечення стратегії успіху життєдіяльності.

Не викликає сумніву той факт, що сьогодні, в епоху становлення інформаційного суспільства, основним ресурсом забезпечення стратегії успіху життєдіяльності людини стають знання, тож досвід, набутий в процесі спілкування стає потужним засобом досягнення людиною успіху в житті. Але реальність, в якій розгортаються соціалізаційні практики, є парадоксальною – з одного боку збільшення можливостей для спілкування у безпосередній або опосередкованій формі, а з іншого – втрата специфічних для спілкування як виду людської діяльності можливостей, які пов'язані із формування ціннісно-регулятивної системи особистості.

Формулювання цілей статті. З огляду на вище зазначене завданням цієї розвідки є дослідження специфіки функціонування соціалізаційних практик на основі розгляду деяких з основних сфер розгортання соціалізаційного проекту особистості в умовах становлення інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціологічні узагальнення стирають риси окремої особистості, роблячи неможливим уважно розгледіти ані картини світу окремого «агента соціальної дії» Бурд'є [1, 33-35], ані позиції та диспозиції індивіда в соціальних полях, ані рефлексивні можливості його свідомості в «рутині повсякденності», ознаки якої так яскраво описує Е. Гідденс [2]. І тим більше протиріч виникає між окремою людиною і суспільством в сьогоденні.

Сучасна теорія особистості відчуває значний вплив *феноменологічного* концепту (Дж. Келлі, А. Маслоу, К. Роджерс) [3; 4; 5; 6], який представляє людину як таку, що може (і змушена) пізнавати світ за допомогою своєї *суб'єктивної здатності пізнавати дійсність*, тобто особистісної системи відліку, яка відіграє ключову роль у визначенні об'єктивної поведінки людини. Таким чином заперечується ідея про те, що оточуючий світ є таким, що існує реально як незмінна дійсність для усіх. Об'єктивність (або матеріальність) оточуючого світу розуміється з такої точки зору як продукт свідомого сприйняття та інтерпретації людини *тільки тут і тепер*.

Іншою важливою тезою феноменологічного підходу до розуміння природи людини є ідея про здатність особистості будувати свій життєвий шлях, визначаючи, таким чином, свою долю. Ця здатність допомагає людині враховувати усі її здібності та обмеження, що, в свою чергу, впливає на ефективність її *самовизначення* в актуальному часі і *відповідальність* за таке самовизначення. Третьою тезою обговорюваного концепту є розуміння позитивної природи людини та її спрямованості на розвиток та самовдосконалення. Такий потенціал не дає можливості для «клонування» властивостей особистості, її повторюваності, а, навпаки, надає змоги набутти автономності, зрілості та унікальності [7, 47-66].

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на згадані вище теоретичні побудови, феноменологічний концепт виглядає, на перший погляд, дещо утопічно: об'єктивної реальності не існує, вона така, якою її сприймає та інтерпретує кожна окрема людина тільки в даний час і в даному місці, тож у розумінні того, яким є світ насправді, навряд чи може бути досягнута однастайність усього загалу; людина вільна у прийнятті рішень щодо своєї долі, і цей факт породжує її відповідальність за свій життєвий шлях; людина приходить у цей світ для позитивного вдосконалення себе і позитивного вдосконалення світу, в якому вона існує.

Але блаженна утопічність феноменологічного концепту представляється тільки на перший погляд. Адже суб'єкт дії потрапляє у рутину повсякденності тільки тому, що рефлексивність його свідомості обмежується пропонованими, «виготовленими» групою алгоритмами та моделями дій, тож суб'єкт, який не хоче витрачати час на прийняття рішення щодо дії в проблемній ситуації, проявляє конформізм тому, що він *не хоче ризикувати*, прийнявши невірне рішення щодо такої ситуації. *Конформність дає індульгенцію на рутинність*. А це означає, що відповідальність за наслідки «модельних» дій суб'єкт перекладає на групу, виграючи, як йому здається, у тому, що не переживає почуття страху або провини. Але суб'єкт все ж таки наділений рефлексивністю, здатною на погляд на себе самого очима інших в тій чи іншій ситуації. Тож *свобода*, гарантована феноменологічним концептом, і, тим більше, відповідальність, в першу чергу, за наслідки суб'єктивного оцінювання реальності, є *ризиком*, який, наприклад, Гідденс визначив як один з фундаментальних в оцінці ситуації повсякденності. Але *без такого ризику не буде унікальності, автентичності особистості, її автономності у побудові картини світу*.

Сьогодні особистість бажає широкого PR-у серед загалу, прагнучи захопити якнайбільше позицій в соціальному просторі. Але, нажаль, це можливо тільки коли знаєш, в чому суть твоєї унікальності і набути, до речі, яку раз і на все життя, на жаль, не можливо. Феномен особистісного росту стає запорукою ресурсів суб'єкта в соціальному просторі, примноження його культурного, економічного, соціального та символічного капіталів. На цьому тлі зникає блаженна утопічність феноменологічного концепту особистості, актуалізуючи ідею про те, що людина у феноменологічній інтерпретації *вільна, відповідальна, автономна, впевнена в собі, але самотня*.

Феноменологічний конструкт Карла Роджерса оголошує реальним для суб'єкта (тобто реальним для його думок, понять, почуттів) те, що існує в кордонах внутрішньої системи координат або суб'єктивного світу людини, який охоплює усе, що усвідомлюється в будь-який момент часу. Тож суб'єктивні переживання і сприйняття лягають в основу особистої реальності та дій людини, формуючи так зване феноменальне поле або поле сприйняття людиною. Роджеріанський погляд на суб'єктивність реальності людини перегукується із конструктом картини світу суб'єкта, і тим виразніше постає його концепт процесу соціалізації [8, 64].

Концепт соціалізації особистості у Роджерса побудований у просторі феноменального поля, де впродовж життя накопичений досвід сприйняття світу диференціюється і приймає участь у визначенні ще двох важливих для людини компонентів поля сприйняття особистості, що складають єдине «Я»: *«Я-концепція» та «Я-ідеал»*.

Перша з них означає концепцію людини про те, що вона з себе представляє і відображує усі визначення будь-яких частин себе – це можуть бути усі відповіді людини на питання *«Хто вона така є зараз»*. Формування ефективної «Я-концепції» зумовлене *позитивною увагою* оточення до новоутворень у структурах «Я» людини. Тільки за таких умов «Я-концепція» все більше диференціюється та ускладнюється її зміст. Тож позитивна увага оточення стає провідним механізмом процесу соціалізації.

Потреба у позитивній увазі, на думку Роджерса, є всеохоплюючою та іманентною для людини, яка, скоріше за все, є надбаною, а не вродженою. Вона виявляється у досвіді особистості при появі *потреби позитивної уваги до себе*, що з'являється у порівнянні своїх переживань із задоволенням чи незадоволенням потреби у позитивній увазі. Сама по собі позитивна увага у суспільному досвіді має дві форми, на які звертає увагу Роджерс.

Перша з них – *обумовлена позитивна увага або умова цінності* – відображає меседж соціуму: якщо будеш відповідати соціальним нормам, стандартам, законам – будеш отримувати блага від суспільства. На думку Роджерса умова цінності наносить шкоди автономності, свободі та впевненості у собі людини, адже в такому випадку знову з'являється гіденсова рутинність повсякденності, стандарти, визначені іншими, і людина втрачає шанс самовизначення і досягнення повного функціонування. Нажаль, найчастіше сучасній людині пред'являється *обумовлена позитивна увага з боку соціального оточення*.

Безумовна позитивна увага – увага, прийняття, любов, які не вимагають виконання будь-яких умов для їх отримання. Коли людина сприймає себе так, що ніяке самопереживання не є більш-менш гідним позитивної уваги, вона переживає *безумовну позитивну увагу до себе*, а це дозволяє їй розвивати свою особисту систему цінностей, набуваючи автономності і свободи, самоактуалізації. Тільки завдяки безумовній позитивній увазі людина може досягти гіденсової рефлексивності свідомості, або у роджеріанській традиції стати *повністю функціонуючою особистістю* [9].

Іншою компонентою феноменального поля в роджеріанському конструкті особистості є «Я-ідеал», що відображує ті атрибути, які людина бажає мати, проте ще не має, усе те, до чого людина прагне і найбільше цінує. Ця компонента теж потребує позитивної уваги, більше того, її формування побудоване на підтримці ззовні. Такі ідеї для послідовників феноменологічної парадигми відтворились у смислах на кшталт:

- сучасна особистість як людина перевищує суму своїх частин, тобто сьогодні людина має бути визначена чимось іншим, ніж адитивний продукт різних часткових функцій – хоч знання часткових функцій є важливим науковим знанням, проте воно не стає знанням про людину як *людину*, а лише знанням про функціонування частин організму (індивід, суб'єкт, індивідуальність);

- особистість має своє буття у людському контексті, тобто вона має і використовує потенціал міжособистісного спілкування: комунікацію, інтеракцію, соціальну перцепцію;

- особистість має безперервний суб'єктивний досвід, який розгортається на багатьох рівнях – внутрішньоособистісному, міжособистісному, внутрішньогруповому та міжгруповому;

- особистість має вибір: феноменологічно вибір дано у досвіді, який навчає людину, що її рішення вносять зміни у перебіг її досвіду, що вона в ньому не постерігач, а учасник, тож *людина здатна змінюватись*;

- особистість є інтенційною: людина шукає спокою, та вона водночас шукає різноманітності і нерівноваги. Тож інтенції людини різноманітні, складні і навіть парадоксальні [10, 19-25].

Висновки. Таким чином, заклик до *емансипації суспільства* (у розумінні здатності людей досягати своїх цілей у житті без пригнічувальних обмежень, які не дозволяють отримувати безумовну позитивну увагу окремії людині збоку суспільства), що зазвучав із актуалізацією меседжів інформаційного суспільства, має свої підстави – знання не може стримуватися напрацьованими ортодоксальними бар'єрами. Вона шукає, як усунути психологічні, соціальні й політичні бар'єри на шляху цінностей, які суспільством вважаються основоположними – самовизначення, турбота і співчуття, людська різноманітність, справедливість.

На думку носіїв ідеї емансипації інформаційного суспільства [11, 307-324], пригнічення в сучасному соціумі існує, адже панівні групи продовжують просувати свої інтереси за рахунок слабших. Для реалізації програм удосконалення сучасного суспільства незалежно від притаманних йому цінностей, необхідна соціальна структура, яка б його підтримувала. Тож для її функціонування має бути узгоджено велику кількість механізмів становлення та репродукції суспільства, в якому знання набуває смислу капіталу і суспільної цінності [12].

Для людини спілкування є механізмом, що уможливорює і самовизначення в побудові «Я-концепції», і процес соціалізації, і діяльність суб'єкта соціальної дії, і формування позицій та диспозицій в соціальному просторі, тобто спілкування є потребою, задоволення якої має бути забезпечене так само, як і усі інші вітальні потреби людини. Тож побудова програм забезпечення потреби у спілкуванні з урахуванням реалізації безумовної позитивної уваги на соціальному рівні в умовах становлення інформаційного суспільства стає сьогодні одним з нагальних завдань, що мають бути вирішеними якнайшвидше.

Л і т е р а т у р а

1. Бурдьє П. Физическое и социальное пространства: проникновение и присвоение // Социология политики; [пер. с фр. Н.А. Шматко]. – Москва: Socio-Logos, 1993.
2. Гидденс Э. Устроение общества: очерк теории структуризации; [пер. с англ. Н. Тюриновой]. – Москва: Академический Проект, 2003.

3. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – Санкт-Петербург: Питер, 2003.
4. Kelly G. The psychology of personal constructs. – Vols. 1 and 2. – New York: Norton, 1955.
5. Maslow A.H. Motivation and personality, 3rd ed. – New York: Harper and Row, 1987.
6. Rodgers C. R. Client-centered therapy / I. L. Kutash, A Wolf (Eds.) // Psycho-therapist's casebook. – San Francisco: Jossey-Bass, 1986. – pp.
7. Rodgers C. R. Learning to be free / C.R. Rodgers & B. Stevens // Person to person: The problem of being human. – Walnut Creek, CA: Real people Press, 1967.
8. Rodgers C. R. Learning to be free / C.R. Rodgers & B. Stevens // Person to person: The problem of being human. – Walnut Creek, CA: Real people Press, 1967.
9. Rodgers C. R. Client-centered therapy / I. L. Kutash, A Wolf (Eds.) // Psychoterapist's Casebook, Theory and Technique in Practice. – San Francisco: Jossey-Bass, 1986.
10. Bugental J.F.T. The third force in psychology // Journal of Humanistic Psychology. – 1964. – V. 4, № 1.
11. Prillettensky I. Human moral and political values for an emancipator psychology // The Humanistic Psychologist. – 1996. – V. 24. – № 3.
12. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. – Москва: АСТ: АСТ Москва, 2008.

L. Lytva. The vital need for the hero of time of the information society.

In the paper the problem of the personality's socialization in the conditions of the information society's development is analyzed, as well as it is stressed on the thesis concerning the socially conditioned positive attention as one of the central developing mechanisms of the personality in forming of the socialization project of modernity.

Keywords: *phenomenological concept of personality, positive attention, self-determination, conformism, fully functioning person, emancipation of society.*

УДК 316.64:32-053.81(477)

К. А. Буш

**СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ**

У представленій статті розглянуто питання політичної свідомості сучасної української молоді. Висвітлена проблема та причини політичної відчуженості молоді. З'ясовано зміст поняття «політична свідомість». Присвячено увагу чинникам формування політичної свідомості. Розглянуто рівень політичної активності молоді за результатами соціологічних досліджень проведених в Україні.